

ЮЛІЯ ФЕДОРЕНКО
(Полтава)

АВТОНОМНЕ НАВЧАННЯ ЯК УМОВА ПОДАЛЬШОЇ ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Обґрунтовано необхідність формування професійної автономії як здатності майбутніх учителів самостійно мислити, приймати компетентні рішення. Визначено роль у цьому процесі нових інформаційних технологій.

Ключові слова: комунікативна компетенція, автономне навчання, інформаційні технології.

З розширенням Євросоюзу та зростанням необхідності більш тісної європейської інтеграції потреба у громадянах, які володіють достатніми знаннями, уміннями і навичками з іноземної мови, стала ще більш нагальною. Більше сорока мов представлено в освітніх системах Європи. Це багатство мов свідчить про бажання зберегти європейську лінгвістичну спадщину. У всіх країнах Європи зберігаються і підтримуються національні системи освіти. Органи управління освітою всіх країн визначають домінуючу роль державної мови і особливо заохочують усіх учнів до досконалого володіння іноземними. Велику увагу вивченню іноземної мови зараз приділяють саме студенти, адже попереду їх чекає доросле життя, майбутнє працевлаштування, що майже скрізь вимагає знання мови. Тому дуже важливо процес навчання побудувати так, щоб він був цікавим, зрозумілим, налаштованим відповідно до його можливостей. У такому випадку ефективним є застосування новітніх технологій, засобів масової інформації, комп'ютерів. Оскільки студентові вже не цікаво займатися за допомогою застарілих методів, він вимагає інновацій.

Утворення Європейського союзу сприяло розвитку плюралінгвізму в країнах – членах союзу з огляду на європейську лінгвістичну та культурну різноманітність. Другий саміт Ради Європи проголосив підготовку до життя в демократичному суспільстві пріоритетною освітньою метою, надаючи великої ваги плюралінгвізму, повнішому використанню усього потенціалу нових комунікативних та інформаційних технологій, запровадженню нових методів викладання сучасних мов, оскільки мови відчиняють двері, дають шанс, з'єднують культури, збагачують того, хто їх вивчає. Інформаційні технології дають доступ до величезного обсягу інформації. Інформація сприяє участі людей у процесі комунікації. Щоб сприяти успіху інформаційних технологій, треба усвідомити межі їх можливостей [2, с. 40].

У зв'язку з цим набуває актуальності діалогічна концепція освіти, що передбачає, зокрема, такі підходи до організації навчання мови, як інтеграція змісту різних навчальних курсів і предметів; інтерактивні й мультимедійні форми навчання; високий рівень автономії студентів у навчальному процесі; партнерські відносини між викладачами і студентами; творчість студентів і викладачів стосовно змісту і форм навчання; оволодіння компетенціями і стратегіями виконувати завдання, види роботи і процеси, необхідні для ефективної участі в актах комунікації.

Для реалізації цих підходів необхідні розвиток, підтримка і заохочення таких особистісних якостей студентів, як конструктивне мислення, ініціатива і самостійність, які закладають основу для здобуття професійних знань і вмінь. Наукове знання стає визначальною рисою сучасного суспільства [5, с. 25].

Рівень комунікативної компетенції студентів залежать від багатьох чинників: їх знань, умінь і навичок та здатності вчитися. «Уміння вчитись у самому загальному розумінні є здатністю спостерігати за новим досвідом і брати в ньому участь, а також приєднувати нові знання до вже існуючих, змінюючи останні, якщо це потрібно» [4, с. 138]. У процесі навчання здібності розвиваються і дозволяють студенту діяти автономно згідно з мовленнєвими вимогами. З появою інформаційних технологій актуальною є проблема автономного навчання, яке ми розуміємо як стиль і організацію роботи з вивчення іноземної мови без викладача. Загальновідомо, що кількість і якість активної мовленнєвої продукції знаходиться у прямій залежності від об'єму і особливостей інформації, яку ми пасивно сприймаємо. Тому, намагаючись увести студентів в англомовне середовище спілкування, потрібно використовувати аудіо- та відеотехніку, комп'ютерні програми, щоб надати можливість почути носіїв мови у процесі їхнього природного спілкування. Особливо цікаво проходять заняття з аудіюванням записів телевізійного каналу BBC. Диктори цього каналу говорять чітко, «королівською англійською», з урахуванням того, що їх слухають не лише англомовні країни. Переводячи іноземну мову з площини «об'єкту вивчення» на «засіб» отримання реальної, потрібної інформації про світ, ми наближаємо мову до виконання її основної функції – комунікативної. Використання англомовної преси, телебачення, Інтернет-новин допомагає відчутти автентичні характеристики мовлення, воно перестає бути уніфікованим. Потрібно звертати увагу студентів на граматичні явища у переглянутих повідомленнях, на стилістичні особливості тексту, запропонувати самим написати статтю на актуальну тему, обговорити проблему, що в ній висвітлюється – і рівень володіння мовою буде зростати, з'явиться впевненість у власних знаннях. Одного разу відчувши, що англійська може бути засобом здобуття нової, ще невідомої у нашій країні інформації, студенти отримують стимул до її вивчення, намагаються використовувати будь-яку нагоду для вдосконалення мовленнєвих навичок.

Інформаційні технології зумовили пошуки нових шляхів до знань (Інтернет, навчальні комп'ютерні програми, тощо), нових організаційних форм навчання, як-то: міжнародні вищі школи (Європейський університет Viadrina – Франкфурт-на-Одері; International Institute for Management Development – Лозанна, Швейцарія й т. ін.), міжнародні курси «Bachelor» або «Master», дипломи яких визнають у всіх країнах. Не лише держава, але й підприємства дбають про глобальну освітню пропозицію для своїх працівників, створюючи «Corporate Universities» («Люфтганза», «Моторола», «Даймлер-Крайслер»). Метою цих університетів є – створити орієнтовану на практику і поширену на всі регіони діяльності мережу, аби ефективно використовувати виробничий фактор «знання». Нова освіта — це й нові форми навчання (Computer Based Training (CBT))— навчання з комп'ютерною підтримкою; навчання «за» і «з» комп'ютером із використанням мультимедійних навчальних програм; E-learning – електронне навчання; навчання за допомогою інформаційних і комунікаційних технологій; Telelearning – навчання на відстані (також distance learning); така форма навчання, при якій студент і викладач знаходяться в різних місцях) і нові види комунікації, такі як форум, тобто віртуальний простір, у якому можуть спілкуватись особи та групи (конкретними видами форумів є, наприклад, чат, книга гостей, дискусійний форум); відео–лекція, тобто лекція, підготовлена за спеціальними дидактичними методами,

передається в Інтернеті “наживо” або може в будь-який час викликатися з сервера, використані ілюстрації можна проглянути окремо; віртуальні команди: робочі групи, які за допомогою медіа співпрацюють, долаючи час і відстань).

Навчання, що базується на Інтернеті стає частиною загальної освіти, й вимагає, без сумніву, нових кваліфікацій. Роль викладача і студента змінюється. Вони планують заняття разом, пов'язують теми, шукають, систематизують навчальний матеріал, і обирають відповідні прийоми та форми роботи. При цьому викладач виступає як порадник, координатор, модератор, ініціатор навчального процесу. Він підбадьорює, підтримує студента і стимулює його навчальний процес. Викладач знає, що є різні типи студентів і враховує це в навчальному процесі. Завдання викладача полягає в тому, щоб ознайомити студентів з новими технологіями і прийомами навчання. Студентів знайомлять у процесі навчання з прийомами навчальної роботи, щоб вони могли застосовувати їх свідомо протягом усього свого життя. Щоб студент міг працювати автономно, від нього вимагається високий рівень володіння технікою і здатність працювати самостійно й свідомо засвоювати знання, а від викладача вимагається готовність по-іншому структурувати матеріал (приклади, тести, завдання) і використовувати методи навчання, що орієнтують студента на розв'язання проблем самостійно. Викладач перетворюється на посередника. Якщо студент свідомо та самостійно вирішує, що він вивчатиме мову автономно, тоді існують передумови успішної роботи: 1) забезпечена готовність учитись; 2) можливість приймати рішення щодо вибору обсягу матеріалу, рівня, що його студенти хочуть досягти, часу, який вони відводять на досягнення цього рівня, вибору стратегії і техніки навчання, контролю досягнутого рівня комунікативної компетенції.

Зараз звертається увага на появу нової професійної групи «вільних телекураторів», які через електронну пошту чи відео допомагатимуть Інтернет-студентам, та експертів з електронного навчання. Нині уже є широке поле діяльності для «інформаційного техника», «бізнес-інформатика», «медіа-дизайнера» або ж для «освітнього брокера», який вишукує зі всесвітніх навчальних пропозицій потрібне для свого клієнта. Як бачимо, нові професії вимагають нової освіти, самостійних дій, самостійних рішень. Проте, на жаль, не всі студенти навчаються дійсно активно, виявляючи ініціативу у плануванні, побудові та виконанні їх власної навчальної діяльності. Є такі, які навчаються пасивно і виконують лише ті види роботи, які приписані їм викладачами та підручниками. Автономність можна забезпечити, якщо навчитись учитись, оволодіти прийомами, техніками і стратегіями навчання.

С.І. Орловою були проаналізовані вітчизняні та зарубіжні підручники з метою виявлення в них указівок, порад щодо автономного навчання. Деякі містять не лише всі компоненти змісту навчання іноземної мови, але й вправи для вирішення конкретних комунікативних завдань у певній сфері спілкування. Одним із структурних компонентів кожного тематичного блоку, що розрахований на декілька годин, є розділ контролю: завдання для само- та взаємоперевірки і ключі до найбільш складних вправ та текстів. Інші містять поради щодо автономного навчання, цілі розділи, присвячені прийомам, технікам і стратегіям самостійної роботи з підручником.

Що стосується підручників для використання в мережі, то вони на стадії створення, адже нові технології вимагають новий тип електронного підручника. Що стосується комп'ютерних програм для автономного навчання, то вони розробляються досить активно [4, с. 137].

Необхідно зазначити, що програми ВНЗ з окремих дисциплін і конкретних курсів повинні враховувати не лише систематику і зміст самого предмету, а й про-

фесійно зорієнтовані інтереси і потреби студентів, багатоманітність їх індивідуальних навчальних стратегій. Інститут чи університет виходить не лише з того, що вчитель «повинен», але й з того, що майбутній учитель «може» і «хоче» знати і вміти у сфері своєї професійної діяльності. Зміст навчання і методика викладання у вищих навчальних закладах повинні бути привабливими для студентів і мати чітко виражений мотивуючий ефект. Студенти мають право голосу при вирішенні питань, які стосуються змісту їх навчання і методів викладання. На самому початку університетського курсу навчання, при вступі у професійну діяльність студенти ознайомлюються із загальною концепцією і запланованою прогресією становлення професійної компетенції в процесі навчання. Інформація про концепцію освіти і закладену в ній прогресію, про програми конкретних курсів і їх місце в загальній системі навчання, про кінцеву і проміжну мету кожного семестру і, не в останню чергу, про критерії оцінки є для студентів дієвим інструментом контролю і самоконтролю у процесі навчання, надає їм можливість планувати власну освіту на перспективу. Студенти повинні усвідомлювати, що університетський курс складається з обов'язкової частини, яка визначається державною політикою у сфері освіти, і вільної, у якій зміст і форми навчання встановлюються самими студентами, їх власними професійними і особистісними інтересами, потребами і можливостями. Зміст і форми навчання у варіативній частині університетського курсу залежать від самих студентів і створюються ними за підтримки викладачів університету. Довгострокова і короткострокова перспективи повинні бути прозорими для студентів і відкритими для їх впливу. Кожен курс чи семестр повинен починатися з попереднього огляду і обговорення його мети та змісту навчання. За ініціативою студентів у зміст стандартних курсів можуть включатися студентські проекти. У навчальному плані передбачається достатньо місця для реалізації проектів за студентськими ініціативами. Студенти також мають право голосу при визначенні тем у курсі практики мови, тематики семестрових і дипломних робіт, а також при виборі літератури для домашнього читання. Орієнтація на студентів забезпечує діалогічні відносини між студентами і змістом університетського навчання [4, с. 140].

Сучасний викладач живе й працює в потоці професійно важливої інформації, яку необхідно сприйняти, осмислити й інтегрувати. Нові дидактико-методичні концепції, навчально-методичні комплекти та інші засоби навчання, змінюючи одне одного, постійно оновлюють умови професійної діяльності та висувають дедалі вищі вимоги до кваліфікації вчителя. Сучасний учитель іноземної мови працює з учнями різних вікових груп і ступенів навчання у школах різних типів, дитячих садках, коледжах, вищих навчальних закладах і на мовних курсах, за визначеними програмами і без них, з навчальними посібниками різних поколінь, їх екзотичними комбінаціями чи без підручників, самостійно добираючи і дидактично обґрунтовуючи навчальні матеріали. Учитель постійно стикається з психолого-педагогічними, методичними й організаційними проблемами, які вимагають швидкого й конструктивного вирішення. «Світ, який стрімко змінюється» є соціальною реальністю вчителя та щоденний виклик його професіоналізму [1, с. 46].

Отже, професійна автономія, тобто здатність самостійно мислити, приймати компетентні рішення та відповідально діяти у професійній сфері – це вимога часу і абсолютно необхідна умова ефективної професійної діяльності вчителя. Автономний учитель – це, перш за все, автономний учень, оскільки тільки вчитель, який постійно вчиться для своїх учнів, у своїх учнів та разом з ними може досягти мети. Той, хто хоче бути готовим до вимог, мусить насамперед запам'ятати одне: треба вчитися протягом усього життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Клименко В.* Вивчасмо іноземну мову за новітніми технологіями / *В. Клименко* // Педагогіка толерантності. – 1999. – № 1. – С. 46–48.
2. *Ніколаєва С. Ю.* Сучасні підходи до викладання іноземних мов / *С. Ю. Ніколаєва, О. М. Шерстюк* // Іноземні мови. – 2002. – № 1. – С. 39–46.
3. *Новикова Т.* Новые технологии в обучении иностранными языками / *Т. Новикова* // Филологические студии. – 2001. – № 2. – С. 118–123.
4. *Орлова І. О.* Інноваційні підходи до викладання іноземної мови / *І. О. Орлова* // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / М-во освіти і науки України ; Наук.-метод. центр вищої освіти. – К. 2001. – № 31. – С. 135–140.
5. *Полат Е. С.* Новые педагогические технологии в обучении иностранным языкам / *Е. С. Полат* // Иностранные языки в школе. – 2002. – № 1. – С. 22–27.

Юлия Федоренко

АВТОНОМНОЕ ОБУЧЕНИЕ КАК УСЛОВИЕ ДАЛЬНЕЙШЕЙ ЭФФЕКТИВНОЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Актуалізована проблема формування професійної автономії як спроможності майбутніх учителів самостійно мислити, приймати рішення. Визначено роль в цьому процесі нових інформаційних технологій.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, автономное обучение, плюрилингвизм.

Julia Fedorenko

AUTONOMOUS TRAINING AS THE CONDITION OF THE FURTHER EFFECTIVE PROFESSIONAL WORK

The article is devoted to the problem of autonomous training. Context and situational basis in training process and the usage of modern technologies are exposed.

Key words: communicative competence, autonomous training, plurilinguism.

Одержано 18.02.2009 р., рекомендовано до друку 12.03.2009 р.